

ΘΕΟΦΑΝΗΣ. Κρής Ζωγράφος τοιχογραφιών έρχασθεις εις μακεδονίαν καί Θεσσαλίαν καί κυρίως εις τό άγιον Όρος καί τά μετέωρα. φορητάς εικόνας του δέν γνωρίζομεν. Θεωρείται ως ο κυριώτερος εκπρόσωπος της λεγομένης Κρητικής σχολής εν Αθωνι ακμάσας περί τά μέσα της 16^{ης} εκατονταετηρίδος (1527-1563). Υπήρξε μαθητής του περιφήμου Μανουήλ Πανσελήνου όστις εκπροσωπεί την μακεδονικήν σχολήν. Διά του Θεοφάνους ή Κρητική σχολή κατίσχυσε της μακεδονικής εν αύτή τη έδρα της.

Ο Θεοφάνης είρχασθη εις τά μετέωρα τό 1527 ένθα υπέγραψεν ως μοναχός της Στεφάνου της Κρήτης. Κυριώτερον καί αναμφισβήτητον έργον του είναι αι τοιχογραφίαι του εις τό καθολικόν της μονής της αγ. Λαυρας εν αγ. Όρει. Επιγραφή επί εικόνας της Κοίμησης της Θεοτόκου αναφέρει ότι ή έπιγραφή της Περθέου ιστορήθη δια χειρός του μοναχού Θεοφάνους εν έτει 1537. Αι τοιχογραφίαι αύται έπεσπασθησαν καθ' όλουτηρίαν μεταγενεστέρως υπό ζωγράφου τινος μή στερουμένου δεξιοτεχνίας καί δίδοντες την εντύπωσιν ότι έσφάσθη τό πνεύμα των πρωτοτύπων.

Μεταξύ των τοιχογραφιών τούτων μνημονεύομεν την Ανύψωσιν του Τιμίου Σταυρού την Κοίμησιν της Θεοτόκου την Μεταμόρφωσιν καί τό Γεύμα εις Έμμαούς. Χαρακτηριστικά του καθολικιστικού τουτου παραστασεις αγίων είναι αι υπό του ακόντοχου εν το καθολικώ της αγ. Λαυρας αντιγραφείσαι προσωπογραφίαι των σπουδαιών αγίων Μεταμορφίου καί Ιακώβου του Πέρσου του βασιλέως αγ. Ιωάννου καί του αγ. Βασιχου

Ο Θεοφάνης είρχασθη εις την μονήν Σταυρονικήτα τό 1546 ένθα είχε έσχησιν τον υιον του Ευμύην.

Εις τό 1563 εξετέλεσε γάρ εν τω ναφθαί της μονής Ξενοφώντος πικνάν τοιχογραφίας (Παπαδόπουλου Κεραμίδης, Πρόλογος

Έρμηνείας σελ. 16'. R. Byron, The Birth of Western Painting, σελ. 150-152).

Πέτρος Θεοφίλας. Παρέδιδε μαθήματα ζωγραφικής εν Ζαυώνω το 1601 (Α. Ζώης, σελ. 107).

Θεόφιλος Ιερομόναχος. Εν τῷ Μουσείῳ Λοβέρδου εὔρηται εἰκὼν παριστάουσα στυγαίριον τῆς ἀγ. Βαρβάρας μετ' τὴν ἐπιγραφὴν: Χεὶρ Θεοφίλου ἱερ. ΖΠΔ' (7084 ἀπὸ κτίσεως = 1576 μ.Χ.) ἔργον καλῆς τέχνης ὑποστὰν ἀτυχῶς φθορὰν ἐν τῷ χρόνῳ.

Διονύσιος Θερμιότης, ἱερομόναχος εἰκονογράφος τῶν ἀρχῶν τοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγ. Γεωργίου τῆς φιλαδέλφειας εὔρηται εἰκὼν τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ ἀγ. Ἰωάννου εἰκονίζουσα τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν δίδοντα τὴν Ἀποκάλυψιν εἰς τὸν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἐξηπλημένον ἀγ. Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Εἰσατέρωθεν ὑπάρχει ἡ ἑπτάφωτος γυχνία καὶ οἱ ἑπτὰ ἡστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἐφέσος, Σμύρνη, Πέργαμος, Θυάτειρα, Σάρδεις, Ραδιοίκεια καὶ φιλαδέλφεια) μετ' τὴν ἐπιγραφὴν: « Δεξις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀντωνίου Θερμιότη. Χεὶρ Διονυσίου, ἱερομόναχου Θερμιότη ». (Γ. Σωτηρίου, Χριστ. Μνημεῖα Μ. Ἡσας, σελ. 71. Γ. Λαμπάκη, Ἑπτὰ Ἠστέρες σελ. 396).

« Ἑλληνες Ἀγιογράφοι » σελ. 90-92, 1935, Ἀθήνα

ΔΙΑΣΗΜΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΖΩΓΓΑΡΟΙ ΤΟΥ 19 ΑΙΩΝΟΣ
ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΔΑΜΑΣΚΟΣ
11-27 ΤΕΚΝΟΠΟΛΙΑ ΤΩΝ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΠΟΛΙΑ ΤΩΝ

Γραπτὸν μνημεῖον τῆς περὶ Πανσελήνου παραδόσεως ἐν Ἀθῶν
 εἶναι ἡ «Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων¹ τοῦ ἐν φουρνᾷ τῶν
 ζωγράφων Διονυσίου ἱερομονάχου ὅστις ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἀναφέ-
 ρει τὸν «ἐν Θεσσαλονίκῃς γέμεντα Ἑμμανουήλ (Πανήμιον)
 τὸν Πανσελήνον... ὅστις καὶ γάμων ποτέ εἰς τὴν ζωγραφικὴν
 ταύτην ἐπιστήμην ὡς ἂν ἄλλος ἕλιος καὶ χρυσοκαμπροκίνοτος
 σελένη, ὑπερέκτισσε καὶ κατεμάχησε μετ' αὐτὴν θαυμαστὴν τέ-
 χνην τοῦ ὄρους τοῦ παλαιῦ καὶ νέου ζωγράφου ὡς τὸ δεί-
 χνον σαφέστατα καὶ ἐν τοῖς τοίχοις καὶ πίναξιν ὑπ' αὐτοῦ εἰκο-
 νισθεῖσαι εἰκόνας» κ.τ. Δυστυχῶς ὁ Διονύσιος οὐδεμίαν πληροφο-
 ρίαν δίδωσι περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἤμεισεν ὁ μανουήλ Παν-
 σέληνος, ἐπειδὴ ὄμως γινώσκω ὅτι ὁ Διονύσιος ἤμεισεν εἰς τὰ

¹ Ἡ «Ἑρμηνεία» τοῦ Διονυσίου σώζεται ἐν τέσσαρσιν ἔργοις. χειρογρ. κώδιξ τῆς
 μονῆς τῶν ρώσων ὑπ' ἀριθ. 258, 259, 685 καὶ 832, αἰώνων ΙΖ' καὶ ΙΗ', ἴσως καὶ
 ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μονῶν Λαύρας καὶ Βατοπεδίου. Ταύτην ἀνεκάλυψε ὁ γάλλος
 Didron, ἡ δ' ἐν Εὐρώπῃ ἔκδοσις αὐτῆς γαλλιστὶ (Manuel d' iconographie chre-
 tienne Grecque et Latine avec une introduction et des notes par
 Paul Durand. Paris 1845) καὶ γερμανιστὶ (Das Handbuch der Maler-
 zey vom Berge Athos, ubersetzt von God. Schäfer, Trier 1855)
 ἐθεωρήθη τότε ὡς πρώτη βαθμὴ ἱστοριοῦ βασιμίου εἰς τὴν ἀναγεννημένην θρη-
 σκουτικὴν τέχνην τῆς Εὐρώπης. Ἡ «Ἑρμηνεία» ἐβρέθη ἐν πρωτοτύπῳ εἰς Ἀθῆνας
 ἐν 1853 καὶ ἐμέ ἴσως εἰς 1408, διότι ἐξ ἧν γινώσκω καὶ πρῶτος καθεστῶ γνω-
 στὸν ὁ Διονύσιος ἐτοιχογράφησε τὸν νόμον τοῦ ἐν Καρυαῖς κελίου τοῦ τῶ
 1401 δύσερον δὲ φαίνεται μοι ὅτι τυμβοκόμων ὑπάρχων τῶ 1458 συνέγραψε
 τὴν βίβλον

τέλη του 14' και τις αρχές του 15' αιώνας¹ γράφη δέ ούτος περί του κεκλιμένου τούτου ως ανεπίσημος εν ἀφεισθησίαις αὐτοῦ χρόνοις, διόν να δεχθῆμεν ὀρθήν τὴν ἐξ ἐπιτήσεως τῶν τοιχογραφιῶν κείσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν οἷτινες ἔταξαν τὸν Πανσέβηνον, Ραφαήλ τῆς ἡλιατορίας αὐτόν κελούσας, μεταξύ τοῦ 14'-15' αἰῶνος², αὐθαίρετος δέ δεικνύται ἡ ὑπό τὴν ἡγεσίαν τοῦ Οὐσιπῆου ἀνακαίνισις τῶν βυζαντινῶν λογίων καὶ κεκλιμένων ὅτι ὁ Πανσέβηνος ἠμείωσε κατὰ τὸν 15' αἰῶνα³ ἐν ὧ στοιχειώδεις γνώσεις ἀρτιούσιν ὅπως δειχθῆ, ὅτι καὶ τοιχογραφίαι τοῦ Πρωτάτου εἰσὶ κατὰ πολὺ ἀρχαιότεραι τῶν τοῦ 15' αἰῶνος, ἅς βλέπομεν εἰς τὰς μονὰς Πάντοκρατορος, Λαύρας, Κουτλουμουσίου, Ξενοφώντος, Διονυσίου καὶ Δοχειαρίου.

¹ - Σίφεται εἰς καρνάς τὸ κεκλιμένον τοῦ Διονυσίου, ὅπερ εἶναι τὸ, ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ τιμίου προδρόμου ἀνήκον τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου. Ὁ νεὸς τούτου εἶναι πλήρης τοιχογραφιῶν καὶ ἄνωσιν τοῦ μόνου παραθύρου αὐτοῦ ἀναγιγνώσκονται τῶν εὐερυνῶς ἢ ἐξῆς ἐπιγραφῆ:

« Ἀναγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσοπος νεὸς τοῦ τιμίου ἑνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βασιλιστοῦ Ἰωάννου δευτέρου καὶ βοηθῆτος τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Διονυσίου τοῦ ἐκ φουρνῆ των ἡγέρων καὶ τῆς συννοβίας αὐτοῦ. Ἰστορήθη διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ Διονυσίου ἐν ἔτει ΑΥΑ', ἀνακαινίσθη δὲ διὰ συνδρομῆς τοῦ ποσέ ἀγίου καθυγουμένου τῆς ἐν Χίῳ μονῆς ἀγίας ματρώνης τοῦ καὶ μητροπολίτου χρηματισθέντος πατρὸς πατρῶν ἐν τῷ ὄρει ὑπερυρίου τυχεάνοντος τῇ αἰεσίαι εὐφρονίου μοναχοῦ (καὶ Παρθενίου τῷ ΑΥΑΑ κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου, ἰνδ. Ε' »

Αἱ τοιχογραφίαι παλαιὰ τῶν συνθέσεων (ἀναγλυπτῶν σκηνῶν) μαρτυροῦσι κατὰ τὸν τὸν ἐργάτην αὐτῶν, ἢ ἐν πῖνακι ὅπως ἐφύοιτος τίμων τοῦ προδρόμου εἰς ἣν ὁ Διονύσιος ἔγραφε οὐκ ἀλλοίους στίχους, ἀναὶ μετρίωτάται.

² - Dominique Papety, « Les Peintures byzantines et les couvents de l' Athos », ἐν τῇ Revue des Deux - mondes 1847 σελ 776 καὶ ὁ. - V Langlois, « Le Mont - Athos » σελ 14 - Eugène Melchior de Vogue, « Syrie palestine Mont - Athos » (αὐδ. Β') σελ 295 - Μ Γεδιων, « Ἄθως »

